

UGent Human Rights Research Network

VOORBEREIDEND DOSSIER VOOR LEESGROEPBEGELEIDERS

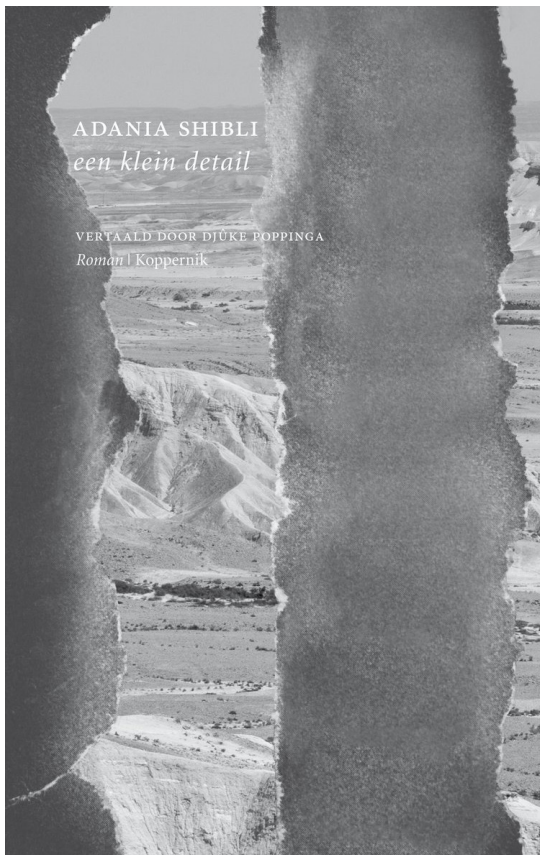
Brigitte Herremans & Lien Stolle

EEN KLEIN DETAIL

Adania Shibli

Opzet

De bedoeling van de reeks waar dit dossier deel van uitmaakt, is leesgroepbegeleiders in Vlaanderen en Nederland hulpmiddelen aan te reiken voor de voorbereiding van leesgroepbijeenkomsten. Elk dossier is gewijd aan een belangwekkend literair werk waarin mensenrechtenthema's een prominente rol spelen. Het biedt achtergrond bij de auteur, de specifieke mensenrechtenthematiek die in het werk aan bod komt, en de literaire verwerking ervan. Op die manier wil het UGent Human Rights Research Network leesgroepbegeleiders op weg helpen om met literatuur over mensenrechten aan de slag te gaan.

Alle dossiers kunnen gratis worden gedownload in PDF-formaat op <https://hrrn.ugent.be/impact-projects/literatuur-en-mensenrechten/>.

Feedback gericht aan de initiatiefnemers van dit project, Prof. Eva Brems (eva.brems@ugent.be), Prof. Stef Craps (stef.craps@ugent.be), Dr. Brigitte Herremans (brigitte.herremans@ugent.be) en Prof. Kornee van der Haven (cornelis.vanderhaven@ugent.be) is welkom.

Over de auteur

Adania Shibli (1974) is een Palestijnse schrijfster en academica. Ze behaalde een doctoraat in mediastudies aan de Universiteit van Oost-Londen. Sinds de jaren negentig publiceerde Shibli verschillende romans, essays en korte verhalen. Haar derde roman *Een klein detail* (2017) werd vertaald in verschillende talen en zorgde voor haar internationale doorbraak.

Shibli heeft een unieke vertelstijl waarin ze poëtische taal combineert met een scherp bewustzijn over de politieke en sociale realiteit. In haar werk staan thema's als ontheemding, identiteit en de Palestijnse ervaringen onder de Israëlische bezetting centraal.¹ Ook schuwt ze de stilte niet, en ziet ze die niet als een afwezigheid maar eerder als een middel om te schrijven en zich uit te drukken. Haar houding tegenover stilte en taal is ook een van de redenen waarom Shibli in 25 jaar schrijven slechts drie korte romans heeft gepubliceerd: *Touch*, *We Are All Equally Far from Love* en *Een klein detail*. Deze romans zoomen telkens in op het innerlijke leven van personages tegen wie taal is gebruikt als wapen, instrument of een soort kooi.²

Adania Shibli
Foto: Lina Hindrum/Cappelen Damm

Naast haar werk als romanschrijfster is de auteur betrokken bij culturele en academische projecten voor het behoud van Palestijns erfgoed en onderzoek op het snijvlak van kunst, geheugen en politiek. Op verschillende manieren vestigt ze de aandacht op het dagelijks leven en de geschiedenis van de Palestijnen, en biedt ze genuanceerde perspectieven op een conflict dat gekenmerkt wordt door rechtenloosheid, desinformatie en uitwissing.

Die dubbele dynamiek van desinformatie en uitwissing ondervond ze zelf. Op 20 oktober 2023 zou Adania Shibli op de Frankfurter Buchmesse de prestigieuze LiBeraturpreis ontvangen voor *Een klein detail*. De organiserende instelling LitProm gelaste de ceremonie echter af “vanwege de oorlog die door Hamas is gestart, en waaronder miljoenen mensen in Israël en Palestina lijden”. In tegenstelling tot wat LitProm beweerde, gebeurde dit buiten het medeweten van de auteur om.³ De directeur van de beurs stelde dat hij Joodse en Israëlische stemmen “extra zichtbaar wilde maken”. De Duitse krant *Taz* had de prijsuitreiking in vraag gesteld omdat “alle Israëli's in deze korte roman anonieme ver-

¹ Marianne Dagevos, Soemoed, Januari 2023, <https://marcada.nl/podiumvoorpalestina/wp-content/uploads/sites/2/2023/02/Soemoed-51-1-Een-klein-detail.pdf>

² John Freeman, ‘In the last four weeks language has deserted me’: Adania Shibli on being shut down, *The Guardian*, 9 november 2023, <https://www.theguardian.com/books/2023/nov/09/palestinian-author-adania-shibli-frankfurt-book-fair>.

³ Philip Oltermann, Palestinian voices ‘shut down’ at Frankfurt Book Fair, say authors, *The Guardian*, 15 October 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/oct/15/palestinian-voices-shut-down-at-frankfurt-book-fair-say-authors>.

krachters of moordenaars zijn, terwijl de Palestijnen slachtoffers zijn van vergiftigde of schietgrage bezetters”.⁴ Deze annulering lokte wereldwijd kritiek uit: meer dan 1500 schrijvers, waaronder Nobelprijswinnaars Abdulrazak Gurnah, Annie Ernaux en Olga Tokarczuk, tekenden een protestbrief.⁵

De auteur had de prijsuitreiking willen aangrijpen om te reflecteren op de rol van literatuur in deze wrede tijden. Ze reageerde op de commotie in een essay. “Roken is uiteraard verboden op boekenbeurzen, maar je zou niet verwachten dat boeken verboden worden op boekenbeurzen. Zelfs als een personage rookt in een van de boeken die op de beurs worden gepresenteerd, zou dat nog niet leiden tot een verbod op rokende personages in boeken, of tot een verbod op dat specifieke boek. De eenvoudige, evidente reden: literatuur is niet gelijk aan realiteit.”⁶

Over de roman

De roman is kort, maar vraagt een relatief grote inspanning van de lezer. Nergens hebben de protagonisten een naam. Het is aan de lezer om op basis van indirecte aanwijzingen tot een overkoepelend verhaal te komen. *Een klein detail* bestaat uit twee luiken. Het eerste speelt zich af in de nasleep van de *Nakba*. Een naamloze commandant stuurt zijn soldaten in de Negev woestijn om deze te “zuiveren van alle overgebleven Arabieren”. Op 12 augustus 1949 stuiten zijn soldaten tijdens een patrouille op een groep bedoeïenen.⁷

Zonder dat de groep enige bedreiging vormt, worden ze ter plekke gedood. Het woestijnzand wist de sporen van de moord uit. Enkel een huilend meisje en een hond overleven de slachtpartij. Ze nemen het meisje terug naar het kamp. Hoewel de officier haar aanvankelijk veilig lijkt te houden, geeft hij zijn soldaten alsnog de toestemming om haar te verkrachten en vermoorden. Het verhaal lijkt gebaseerd te zijn op een incident gedocumenteerd in de Israëliische krant *Ha'aretz*.⁸

⁴ Carsten Otte, Debatte um Autorin Adania Shibli: Schatten auf der Buchmesse, TAZ, 10 oktober 2023, <https://taz.de/Debatte-um-Autorin-Adania-Shibli/!5965811/>.

⁵ An Open Letter in Support of Adania Shibli's 'Minor Detail' and Palestinian Literary Voices, Arablit, 16 oktober 2023, <https://arablit.org/2023/10/16/an-open-letter-in-support-of-adania-shiblis-minor-detail-and-palestinian-literary-voices/>.

⁶ Adania Shibli, Hoe vijandig zijn boeken?, De Standaard, 19 oktober 2023, https://www.standaard.be/cnt/dmf20241017_95913375.

⁷ Bedoeïenen zijn een Palestijnse minderheidsgroep die traditioneel een nomadische of half-nomadische levensstijl kende, vooral in de Negev woestijn. Hoewel een groot deel van hen formeel Israëliische staatsburgers zijn, worden ze sinds 1948 gediscrimineerd. Veel van hun dorpen worden niet erkend door de staat, waardoor ze geen toegang hebben tot basisvoorzieningen. Ook probeert de Israëliische overheid hen vaak te verplaatsen naar speciaal aangewezen steden, meestal zonder hun instemming.

⁸ Aviv Lavie, Moshe Goral, I Saw Fit to Remove Her from the World, *Ha'aretz*, 29 oktober 2003, <https://www.haaretz.com/2003-10-29/ty-article/i-saw-fit-to-remove-her-from-the-world/0000017f-db62-d856-a37f-ffe2fa5b0000>. Het artikel verslaat de zaak “Niriem” waarbij 18 soldaten werden vervolgd wegens nalatigheid voor de verkrachting en moord op een bedoeïenenmeisje. Eén soldaat werd voor verkrachting veroordeeld, en de commandant voor moord. Het artikel is de enige bron van deze misdaad en is gebaseerd op de getuigenissen van de veroordeelde soldaten, de vroege geschiedenis van het leger, de samenstelling van het peloton en de geschiedenis van kibboets Niriem.

Het tweede deel is een fictief hedendaags verslag van de zoektocht van een naamloze Palestijnse vrouw naar de ware toedracht over het incident. Op de ochtend van een Israëliëse raid in Ramallah (waar haast terloops naar wordt verwezen), stuit de vrouw op een oud krantenbericht over de moord op het meisje. Het treft haar, ook omdat de datum van de moord samenvalt met haar verjaardag, een ogenschijnlijk detail. Ze raakt geïntrigeerd door het verhaal van het meisje:

Misschien is dit kleine detail wel van doorslaggevend belang als we de volledige waarheid willen achterhalen, want door het verhaal van het meisje achterwege te laten, legt het artikel niet de volledige waarheid bloot (p. 73-74).

Hierop volgt een hachelijke tocht en een vrijwel onmogelijke missie, in de eerste instantie omdat de vrouw geen vergunning heeft om Israël te betreden. Met de identiteitskaart van een collega steekt ze, bloednervus, de controlepost bij Ramallah over. Constant stuit ze op nieuwe hindernissen. De geografie is haar vreemd: ze kan geen touw vastknopen aan de kaarten die ze raadpleegt. Die verspreiden vooral de zionistische ideologie en wissen de sporen van Palestijnse aanwezigheid uit. Hoewel ze overweegt terug te keren, besluit ze door te gaan en haar grenzen te verleggen.

Met trillende vingers probeer ik op de laatste kaart te lokaliseren waar ik me op dat moment bevind. Ik ben nog niet ver, maar er is ook geen weg meer terug. Ik haal diep adem. Nee, nu ik zo veel militaire, geografische, fysieke, psychologische en mentale grenzen ben gepasseerd, is er geen weg meer terug (p. 85).

Eerst belandt ze in Tel Aviv en gaat ze naar het Israëliëse legermuseum, maar dat brengt haar geen stap verder. Uiteindelijk bereikt ze de kibboets Niriem bij de grens met de Gazastrook. Daar kan ze opzoekingswerk verrichten in een plaatselijk heemkundig museum. Hoewel ze haar doel uiteindelijk bereikt, blijft de ware toedracht over het meisje en haar dood haar onbekend. Te laat beseft ze dat ze de waarheid mogelijk liet ontsnappen. Ze gaf een lift aan een oude vrouw, een inwonster van een niet-erkend Palestijns bedoeïenendorp, en liet na haar over het incident te vragen. Als iemand meer details had geweten, dan was zij het geweest.

De twee luiken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, ze bieden twee perspectieven op hetzelfde incident.⁹ De protagonisten zijn geïsoleerd en worstelen met angst en onrust. Hun identiteit doet er niet toe. Ze staan elk voor een opdracht: respectievelijk het uitwissen en het herinneren van misdaden.¹⁰ Het eerste deel zoomt in op de dader, zijn waarnemingen en sensaties en zijn obsessie met een spinnenbeet. Doordrongen van zijn zionistische missie, besteedt hij nauwelijks een gedachte aan het meisje. De momenten waarop naar haar verwezen wordt, zijn ontdaan van emoties. De details vesti-

⁹ David Naimon, Between the Covers Adania Shibli Interview, <https://tinhouse.com/transcript/between-the-covers-adania-shibli-interview/>.

¹⁰ Brigitte Herremans, Het recht om te vertellen, De reactor, 15 mei 2023, <https://www.dereactor.org/teksten/het-recht-om-te-vertellen>.

gen de aandacht op stilte, onderdrukte stemmen en de etterende wonde. De afwezigheid van elke beschrijving van gedachten en emoties lijkt bedoeld om de lezer van het personage te vervreemden en een coherente lezing te bemoeilijken. Dit getuigt van de (deels) modernistische aanpak van Shibli.¹¹

Het tweede deel hekelt het waarheidsgehalte van de dominante geschiedschrijving verder, zoals wanneer de protagoniste misleidende of ontbrekende informatie in het museum ontdekt.¹² De focus op onderbelichte details toont de onmogelijkheid om de systematische uitwissing van ervaringen ongedaan te maken. Ook de scheidingslijn tussen verleden en heden blijkt poreus. De herhaling van beelden doorheen het boek en het gevoel van paranoia dat hierdoor ontstaat, worden bevestigd in het schokkende einde.¹³

Mensenrechten in Palestina

De Nakba als historisch en aanhoudend fenomeen

Tijdens de *Nakba* (Arabisch voor catastrofe) in 1948 werd historisch Palestina van de kaart geveegd. Na de oorlog van 1947-1949 bekwam Israël 78 percent van het grondgebied en vernielde het meer dan 440 dorpen en steden. Het doel was “van de woestijn een oase te maken” en een nieuwe Hebreeuwse kaart te creëren. Om de jonge staat zoveel mogelijk te ontdoen van zijn historische inwoners voerden zionistische milities en later het Israëlische leger een etnische zuivering uit, waardoor meer dan 750.000 Palestijnen moesten vluchten of verjaagd werden.¹⁴ De tekst belicht deze transformatie van historisch Palestina. In overeenstemming met het werk van historici onderschrijft deze roman de visie dat Israël een koloniaal project is.¹⁵

En als de Arabieren zich er op grond van hun rechtlijnige nationalistische gevoelens niet bij kunnen neerleggen dat wij ons hier vestigen, als ze zich blijven verzetten omdat ze liever hebben dat het land net zo dor en onvruchtbaar blijft als het nu is, dan zullen we ons moeten gaan gedragen als een echt leger. Niemand heeft immers meer recht op dit gebied dan wij, nadat het eeuwenlang zo is verwaarloosd, dat er alleen nog maar bedoeïenen leven met hun kuddes. Het is onze plicht om hen voorgoed te verjagen en hen te beletten om hier nog te komen (p. 40-41).

De roman belicht de gewelddadige onteigening van de inheemse Palestijnse bevolking en de systematische controle en uitwissing van hun land en levens. Ook toont hij dat de Nakba niet louter een historisch fenomeen is. Palestijnen zijn niet alleen ontheemd, maar worden systematisch verder vervreemd van hun omgeving. In 1948 werden Palestijnen die in de nieuwe staat wisten te blijven

¹¹ Fatima Aamir (2022) Palestinian Modernism: Meaning Making and Alternative Historical Practices in Adania Shibli's *Minor Detail*, *Journal of Palestine Studies*, 51:2, p. 27-42.

¹² Malavika Pillai, *Minor Details, Major Insights*, *Oxford Review of Books*, March 20 2024, <https://www.the-orb.org/post/minor-details-major-insights>.

¹³ Isabella Hammad, *Minor Detail: by Adania Shibli*, *Journal of Palestine Studies*, 51(4), 2022, p. 113–117.

¹⁴ Ilan Pappé, *De etnische zuivering van Palestina*, Vcl/West-Friesland, 2008.

¹⁵ Historici zoals onder meer Walid Khalidi, Nur Masalha en Ilan Pappé.

plotsklaps een minderheid. De Israëlische autoriteiten zagen hen als een vijfde kolonne, en plaatsten Palestijnse burgers van Israël tot 1966 onder militair bestuur. Ze werden onderworpen aan bewegingscontrole en discriminatie op alle gebieden. Wie na de *Nakba* probeerde terug te keren naar zijn huis en de wapenstilstandslijnen overstak, werd als infiltrant beschouwd en kon worden neergeschoten.¹⁶ De structurele marginalisering kende een dieptepunt in 2018, toen het Israëlische parlement de basiswet “Israël als natiestaat van het Joodse volk” goedkeurde. Met deze natiestaatwet werd de Joodse suprematie en de identiteit van de staat Israël als natiestaat van het Joodse volk wettelijk vastgelegd.¹⁷ Arabisch werd ook afgeschaft als officiële tweede taal. Ondanks het feit dat ze de oorspronkelijke bewoners van het land zijn, werden Palestijnen gedegradeerd tot tweederangsburgers of permanent uit Israël geweerd.

Door alle veranderingen geeft het landschap me, nadat ik er zo lang niet ben geweest, het gevoel dat ik een vreemdeling ben. Het bevestigt de complete afwezigheid van alles wat ooit Palestijns was: de namen van de steden en dorpen op de borden, de in het Hebreeuws geschreven reclameborden, de nieuwe gebouwen en zelfs de uitgestrekte velden, die links en rechts de horizon omzomen (p. 89).

De voortdurende bezetting

De roman toont de continuïteit van het geweld van de gemilitariseerde staat die Palestijnse levens domineert. Israël startte zijn bezetting in juni 1967, toen het de controle verwierf over heel het grondgebied van historisch Palestina, naast de Golanhoogte in Syrië en de Sinaiwoestijn in Egypte. De Verenigde Naties stelden dat Israël zich moest terugtrekken uit de gebieden die het bezette. Toch voerde Israël zijn bezetting stelselmatig op, bouwde het nederzettingen in de bezette gebieden en annexeerde het Oost-Jeruzalem. Talrijke rapporten van de VN en ngo's tonen dat Israëls beleid Palestijnen systematisch berooft van fundamentele mensenrechten, waaronder verblijf, eigendom van onroerend goed en toegang tot land, diensten en hulpbronnen. Deze praktijken vormen een onderdeel van een apartheidsregime dat Israël aan de Palestijnse bevolking oplegt.¹⁸ In juli 2024 oordeelde het Internationaal Gerechtshof dat Israëls bezetting van de Palestijnse gebieden illegaal is. Dit is een historische erkenning van de rechten van Palestijnen die als gevolg van die bezetting al decennia systematische mensenrechtenschendingen ondergaan.¹⁹

¹⁶ Palestinians Under Military Rule in Israel, 1948-1966, Interactive Encyclopedia of the Palestinian Question, n.d., <https://www.palquest.org/en/highlight/14340/palestinians-under-military-rule-israel-1948-1966>.

¹⁷ Israel's Jewish Nation-State Law, Adalah, 20 december 2020, <https://www.adalah.org/en/content/view/9569>.

¹⁸ Israel's apartheid against Palestinians: Cruel system of domination and crime against humanity, Amnesty International, 1 februari 2022, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/5141/2022/en/>, A Threshold Crossed: Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution, HRW, 27 april 2021, <https://www.hrw.org/report/2021/04/27/threshold-crossed/israeli-authorities-and-crimes-apartheid-and-persecution>.

¹⁹ ICJ-oordeel over Israëls bezetting, Amnesty International, 22 juli 2024, <https://www.amnesty.nl/actueel/icj-oordeel-over-israels-bezetting-is-rechtvaardiging>.

In detail beschrijft de tekst de impact van de bezetting op het dagelijkse leven van burgers op de Westelijke Jordaanoever, en dan met name op de beperking van hun bewegingsvrijheid. Na de Oslo vredesakkoorden (1993), gebaseerd op het principe van “land voor vrede”, kon Israël zijn bezetting verder uitbouwen, ook al had het zich in theorie verbonden tot de oprichting van een Palestijnse staat. De Westelijke Jordaanoever werd opgedeeld in zone A, B en C. Hierbij werden zone A en B kleine eilandjes in een zee van Israëlische controle (zone C). Het behield 60 percent van het gebied, waar onder meer de nederzettingen zich bevinden. De roman maakt geen gewag van Israël, maar wel van de verzonnen geografische zone D. De Gazastrook wordt slechts zijdelings vermeld en Oost-Jeruzalem al helemaal niet. Deze versnippering geeft de realiteit weer van de Palestijnse aanwezigheid in de verschillende gebieden. Ook vandaag probeert Israël die te beperken en worden Palestijnse gebieden als leeg afgebeeld. Zowel op Google als Apple Maps verschijnen bijvoorbeeld Israëlische nederzettingen en buitenposten en worden Palestijnse locaties nauwelijks getoond. Dit is duidelijk wanneer de vrouw in de roman kaarten consulteert die een gefragmenteerd land onthullen en tegenstrijdige weergaven bieden van dezelfde plek, die is ingericht voor de bevolking van de bezettende macht.

Haastig pak ik de kaarten die ik heb meegebracht uit mijn tas en vouw ze open op de passagiersstoel en op het stuur. Sommige zijn uitgegeven door centra voor onderzoek en politieke studies en tonen de grenzen van de vier zones, het verloop van de Muur, de nederzettingen en de controleposten op de Westoever en in Gaza. Een andere kaart toont Palestina zoals het er vóór 1948 uitzag en een derde, die ik van het autoverhuurbedrijf heb gekregen en die is uitgegeven door het Israëlische ministerie van Toerisme, toont de wegen en woongebieden volgens de Israëlische regering (p. 84-85).

Uitwissing en systematisch geweld

Het Israëlisch-Palestijns conflict wordt gekenmerkt door uitwissing van misdrijven door Israël. Die dynamiek van verdoezelen en belemmeren is een bepalende strategie van Israël. Ten eerste is er de fysieke uitwissing van de aanwezigheid van Palestijnen en hun infrastructuur. Ten tweede is er het epistemische geweld, ofwel het geweld gericht tegen kennis, cultuur en erfgoed. Ten derde, en hieraan gekoppeld, is er de uitwissing van de Palestijnse identiteit en het recht op zelfbeschikking.²⁰ De roman gaat uitgebreid in op het epistemische geweld en het gebrek aan erkenning of de actieve vernietiging van Palestijnse kennis. Hierdoor worden de ervaringen van de Palestijnen verhuld, onzichtbaar gemaakt of uitgewist.

²⁰ Brigitte Herremans, ‘Laat mijn verhaal een vertelling zijn.’ Palestijns artistiek verzet, Recto Verso, 29 maart 2024, <https://www.rektoverso.be/artikel/laat-mijn-verhaal-een-vertelling-zijn-palestijns-artistiek-verzet>.

De tekst toont hoe overbodig en onbeduidend Israël de levens van de oorspronkelijke bevolking vindt. Om de inname van historisch Palestina te rechtvaardigen, stelde de zionistische beweging dat Palestina “een land zonder volk voor een volk zonder land is”. Maar als er toch mensen blijken te zijn, worden zij slechts als schimmen gezien en niet als mensen die kwetsbaar zijn. Zo worden inbreuken op hun rechten vergoelijkt. De ontheemde groepen worden immers niet gezien als deel van het politieke lichaam, en daarom wordt wat het regime hun aandoet niet beschouwd als een handeling van het regime.²¹ Typisch voor settler-koloniale projecten, wordt de aanwezigheid van de inheemse Palestijnse bevolking uitgewist of als irrelevant beschouwd: de officiële geschiedschrijving op het moment van de vestiging van de zionistische beweging.²² De man uit het museum vertelt de onderzoekster:

De eerste steen van Nirriem werd gelegd in de nacht van Yom Kippur in 1946. Het was een van de elf nederzettingen die werden gesticht door leden van Hashomer Hatzair en jonge Europeanen die aan het einde van de Tweede Wereldoorlog in het land waren aangekomen. Ze begonnen nederzettingen te bouwen in de Negev (p. 102).

Het moeizame engagement van de protagoniste met de Israëlische archieven toont hoe moeilijk het is om die uitwissing om te keren. Een probleem is de bevoorrechte positie van het archief dat wordt gezien als de plek bij uitstek waaruit de objectieve historicus de onbekende waarheid kan opgraven.²³ Bovendien is Israëlische geschiedschrijving voornamelijk gebaseerd op bronnen uit de staatsarchieven, de archieven van het leger, het Ministerie van Defensie en het Haganah-archief

Benny Morris die met *The Birth of the Palestinian Refugee Problem (1947–1949)* als eerste Israëlische historicus de Nakba documenteerde, weigerde ook getuigenissen te gebruiken en sloot zo Palestijnse bronnen uit. De Israëlische archieven vertellen echter weinig over de ervaring van miljoenen Palestijnse vluchtelingen.²⁴ De geschiedenis die Israël produceert is een verderzetting van het epistemische geweld. Tegenover die uitwissing stelt Shibli niet de absolute waarheid die onmogelijk te vatten is. Wel toont ze het belang van “gedevalueerde” vormen van kennis, die vaak worden afgedaan als “vrouwelijke kennis”. Ze toont het belang van het intuïtieve of het irrationele, het vermoeden of de speculatie, kennis zonder empirische basis.²⁵

²¹ Ariela Azoulay, *When a Demolished House Becomes a Public Square in Imperial Debris: On Ruins and Ruination*, edited by Ann Laura Stoler, Durham: Duke University Press, 2013, p. 194-224.

²² Hania Nashef, *Suppressed Narrator, Silenced Victim in Adina Shibli’s Minor Detail*, *Janus Unbound: Journal of Critical Studies* 2.1, 2022, p. 12-26.

²³ Gil Hochberg, *Becoming Palestine: Toward an Archival Imagination of the Future*, Durham, NC: Duke University Press, 2020.

²⁴ Ella Elbaz, *Documenting the unarchivable: Minor Detail and the archive of senses*, *Journal of Postcolonial Writing* 59.5, 2023, p. 607-619.

²⁵ David Naimon, *Ibid*; Isabella Hammad, *Ibid*.

Literaire verwerking

Titel

De titel verwijst ogenschijnlijk naar een onbeduidend feit: de gemeenschappelijke geboortedatum van het meisje en de onderzoeker/journaliste, met 25 jaar verschil in leeftijd. Toch kan dit kleine detail op meerdere niveaus worden begrepen. Het gaat om meer dan een toevallige datum. Het detail belichaamt hoe koloniale en patriarchale geweldsdaden worden uitgewist of gereduceerd tot randnotities binnen dominante vertellingen.²⁶ Het detail legt de structurele logica van uitsluiting en onderdrukking bloot. Het kan worden gezien als een metafoor voor de manier waarop Palestijns leed wordt gemarginaliseerd, genegeerd of slechts gefragmenteerd erkend in Israëliëse en westerse discursieve systemen.²⁷

Ook het vliegje op het schilderij in de militaire basis versterkt deze thematiek. Het kan worden gekoppeld aan een klassiek essay van Carlo Ginzburg over het belang van ogenschijnlijk triviale sporen. Het vliegje, onopvallend en schijnbaar betekenisloos, is tegelijk een teken van ontbinding en afwezigheid. Het verwijst naar een spoor van een misdaad die anders onzichtbaar blijft.²⁸ Het herinnert de lezer eraan dat in de reconstructie van geweld net de kleine, bijna onopgemerkte elementen cruciaal kunnen zijn voor het zichtbaar maken van onderdrukking.

Stijl

Een klein detail lijkt een realistisch verhaal, maar speelt tegelijk met modernistische vervreemdingseffecten die de lezer op afstand houden, verwachtingen ondermijnen en een samenhang suggereren die niet via een louter realistische lezing te vatten is.²⁹ De tekst biedt een alternatieve manier om geschiedenis te fictionaliseren. Het eerste deel volgt grotendeels het eerdergenoemde *Ha'aretz*-artikel en wijkt stilistisch af van traumafictie, die vaak fragmentarisch en non-linear is. De schrijver hanteert een verhalende stijl die chronologisch zowel de misdaad als de spinnenbeet belicht vanuit het perspectief van de commandant. Via een objectieve toon zet ze met forensische precisie een dader neer die ongevoelig lijkt voor leed. De focus ligt op lichamelijke bewegingen en handelingen. Emoties van de personages blijven buiten beschouwing. De passage waarbij de commandant zijn laarzen afstoft, is kenmerkend voor dit luik: de filmische beschrijving richt de blik van de lezer op alledaagse handelingen.³⁰ Deze narratieve techniek van “distantiëring” benadrukt de onvertelbaarheid van de ervaringen van het meisje.³¹ Zij krijgt geen stem. Ook onthult de verteller weinig over de politieke

²⁶ Ella Elbaz, Ibid.

²⁷ Fatima Aamir, Ibid.

²⁸ Ella Elbaz, Ibid.

²⁹ Fatima Aamir, Ibid.

³⁰ BOMB, The Words Will Find Their Place: Adania Shibli Interviewed, 17 september 2020, <https://bombmagazine.org/articles/2020/09/17/adania-shibli-interviewed>; Elbaz, Ibid.

³¹ Layla AlAmmar, Ibid

context, waardoor de lezer de stilistische aanwijzingen moet gebruiken om betekenis te geven aan de tekst.

Halverwege verschuift de roman naar het heden, naar de rusteloze geest van de Palestijnse vrouw die het misdrijf onderzoekt. Via de stem van de Palestijnse vrouw wordt de lezer ondergedompeld in de verdrongen geschiedenis van Palestina. De focus ligt op de zoektocht van de vrouw, niet alleen naar het meisje, maar ook - tussen de regels door - naar zichzelf en de uitgewiste sporen van het grotere Palestijnse verhaal. Dit deel wordt, volgens Fatima Aamir, gekenmerkt door “eindeloos uitstel”: een gevoel van uitstel en stilstand dat zowel de hoofdpersoon als de lezer gevangen houdt in een soort temporeel limbo. Terwijl de vrouw onbewust dichterbij de plaats van het misdrijf komt, herkent de lezer echo's uit het eerste deel. Deze spanning tussen weten en nietweten versterkt de vervreemding. Haar plotse dood op een militaire schietbaan vormt geen afronding, maar een modernistische breuk die de hoop op een Palestijnse toekomst symbolisch ondergraaft.³² Hierbij houdt Shibli zich, in tegenstelling tot veel Palestijnse schrijvers, ver van een expliciet politiek discours over de traumatische gebeurtenis. Op die manier nodigt ze lezers uit zich kritisch te verhouden tot de politieke, historische en culturele dimensies van Palestina.³³

Hoewel beide delen duidelijk verschillen, verbinden verschillende elementen ze sterk met elkaar. Naast het verhaal van het jonge meisje en de Palestijnse situatie, keren specifieke symbolen en motieven terug die op verschillende niveaus functioneren. Sommige elementen keren terug binnen één deel en zijn sterk verbonden met de innerlijke wereld van de personages, zoals de wasscènes (deel 1) of de kauwgom (deel 2). Andere motieven worden gespiegeld tussen de twee delen – zoals de tuinslang, de benzine of de kamelen, en suggereren dat de geschiedenis zich herhaalt.³⁴ Daarnaast zijn er terugkerende elementen die over de hele roman heen betekenis opbouwen, zoals de hond of het bosje gras, die dieper verbonden zijn met de betekenis van de tekst als geheel en daardoor een symbolische lading krijgen.³⁵ Sommige van deze herhalingen hebben een bijna spookachtige, surreële kwaliteit en versterken het gevoel van vervreemding dat de roman doordrenkt.

Taal

Taal speelt een belangrijke rol in dit boek. Shibli illustreert hoe taal kan dienen als instrument om de Palestijnse geschiedenis, ondanks de uitwissing ervan, vorm te geven. Doorheen het hele verhaal wordt de lezer geconfronteerd met het thema van verdwijnende taal, of het nu gaat om stotterende personages, of het uitwissen van dorpsnamen.

³² Fatima Aamir, Ibid.

³³ Chahinez Ezzine, Houria Ait Ammour, Trauma, Memory And Broken Chronology In Adania Shibli's Minor Detail, *Revue Algérienne des lettres*, 2020, <https://asjp.cerist.dz/en/article/214419>.

³⁴ Ella Elbaz, Ibid.

³⁵ Fatima Aamir, Ibid; Ella Elbaz, Ibid

Door de degradatie van Arabisch als officiële taal door de Israëlische natiestaatwet is er ook een politieke dimensie gekoppeld aan de verdwijnende taal. Palestijnen worden gedwongen om de taal van de overheerser te spreken, vaak stamelend. Ook de taal van kennisproductie is Hebreeuws: archieven, de getuigenissen van soldaten en het oorspronkelijke artikel in *Ha'aretz*. Shibli schreef haar boek in het Arabisch. Ze gebruikt taal om de getuigenissen van de daders en de controle over de toegang tot informatie en historisch bewijs te doorbreken.³⁶ Dit blijkt uit de noodzaak voor het personage om naar verschillende regio's te reizen om 'kleine' details te achterhalen. Zo transformeert ze deze kleine details in cruciale puzzelstukjes om het historische geheel te reconstrueren. De personages krijgen geen stem: er zijn slechts twee passages waarbij de directe rede wordt gebruikt, als de commandant en de oude man in het museum van Niriem monologen houden over het zionisme. De vrouw moet zich in het museum van Niriem ook voordoen als Israëliisch en spreekt daar dus allicht Hebreeuws en niet haar eigen taal.

De kleine details in de tekst geven de impact van de aanhoudende Nakba en militaire bezetting weer. Het boek omvat een verzameling details die de historische gebeurtenis construeren als een continu fenomeen dat tot vandaag voortduurt. Dit is een respons op de hiaten in de bestaande archieven en welke geschiedenis er niet in is opgenomen. Ook de jonge vrouw beseft dat krantenartikels, archieven en musea geen antwoord bieden. De waarheid is eerder te vinden bij mensen van wie de ervaringen diep in hun geest gegrift staan en wie het zwijgen is opgelegd. Het weergeven van die ervaringen is dan ook essentieel omdat zwijgen in zulke omstandigheden fungeert als een hindernis die de waarheid vertroebelt. Daarom biedt Shibli een alternatieve methode om het verleden te documenteren, een die het onherkenbare classificeert: zintuiglijke ervaringen en een verdwijnend landschap.³⁷

Trauma

Verhalen over leed en trauma kunnen onthecht worden weergegeven, zonder emotionele beschrijvingen. Zo geven ze de gevoelloosheid van pijn of de afstandelijkheid van afgesneden gevoelens weer. De moeilijkheid om lijden over te brengen - door trauma-theoretici zoals Cathy Caruth beschreven als "linguïstische aporie" - verwijst ook naar de inherente beperkingen van taal bij het communiceren van de diepte en complexiteit van traumatische ervaringen. Door de inconsistente structuur van traumatisch geheugen te integreren in de vertelling van de Palestijnse geschiedenis, ontstaat er aandacht voor geminimaliseerde, verwaarloosde incidenten zoals verkrachting en moord in 1949.

De roman maakt van een traumatische gebeurtenis uit het verleden, een onderdrukte herinnering, tot een herdachte ervaring. De tekst toont ook dat de geschiedenis niet louter kan worden beschouwd als het verleden, maar dat het verleden en het heden met elkaar verbonden zijn, en dat ze identiek en inwisselbaar kunnen zijn op bepaalde momenten. Ze vormen ook een collectief trauma. De manier waarop herhaling wordt ingezet als een literair devies, benadrukt dit aanhoudend trauma.

³⁶ Isabella Hammad, *Minor Detail*: by Adania Shibli, *Journal of Palestine Studies*, 2022, 51(4), p. 113–117.

³⁷ Ella Elbaz, *Ibid.*

Relevante passages uit recensies

“De moeilijkheid om de gruweldaad in beeld te brengen ligt aan de basis van een zeer geraffineerd verhaal dat meedogenloos de grenzen van empathie en het verlangen om historische misstanden recht te zetten (of te schrijven) verkent door een stem te geven aan de stemlozen.” Anthony Cummings.³⁸

“Adania Shibli benadrukt kleine details als epistemologische hulpmiddelen. Juist de tekortkomingen van kleine details, hun irrelevantie en ononderscheidbare karakter, worden een subversief middel voor tegenspraak en opgravingsprocessen. Ze stelt ons een methodologie voor om het lot te onderzoeken van vrouwen wier tragische levens alleen verteld kunnen worden door middel van identificatie, projectie en details die immuun zijn voor de hegemonische macht van waarheidsregimes.” Zeina Halabi.³⁹

“Shibli’s roman is een pijnlijke bekentenis dat terugkeer onmogelijk is. Er is geen normaal leven om naar terug te keren. Als het onrecht zo groot is en de angst zo allesomvattend, dan blijft er misschien niets anders over dan huilen om kleine details.” Layla AlAmmar.⁴⁰

“Een klein detail is een intens en indringend werk over de diepe impact van het leven met geweld, of dit nu in het verleden heeft plaatsgevonden of op dit moment.” Katie da Cuna Lewin.⁴¹

³⁸ Anthony Cummings, *Minor Detail by Adania Shibli review – between-the-lines horror*, The Guardian, 2020, <https://www.theguardian.com/books/2020/jun/02/minor-detail-by-adania-shibli-review-between-the-lines-horror>.

³⁹ Zaina Halabi, *Who’s Afraid of (a) Minor Detail? Adania Shibli and Specters of the Disaster on Literature and the Body*, TRAFO – Blog for Transregional Research, <https://trafo.hypotheses.org/49108>.

⁴⁰ Layla AlAmmar, *The Markaz Review*, 2020, <https://themarkaz.org/the-howling-of-the-dog-adania-shiblis-minor-detail/>.

⁴¹ Katie da Cuna Lewin, *The Choreography of Violence: On Adania Shibli’s “Minor Detail”*, Los Angeles Review of Books, 2020, <https://lareviewofbooks.org/article/the-choreography-of-violence-on-adania-shiblis-minor-detail/>.

Enkele leestips voor verdere verdieping

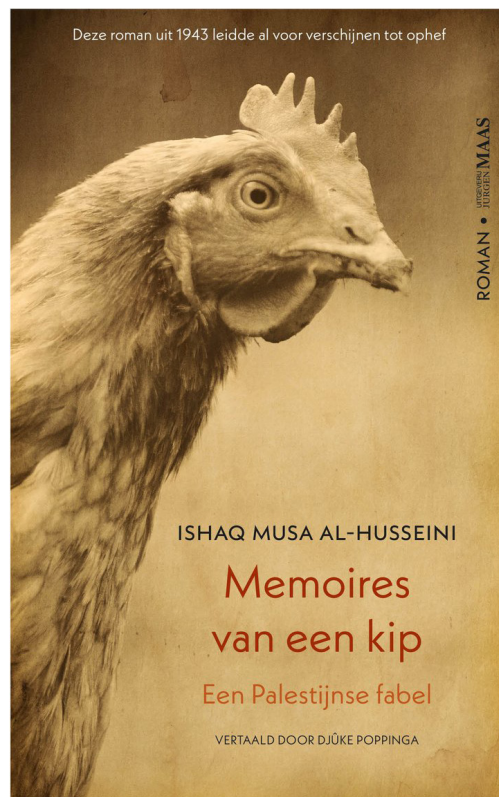
Fictie

Ishaq Musa al-Husayni

Memoires van een kip

Uitgeverij Maas, 2024

Deze unieke roman vertelt het verhaal van een kip als metafoor voor de Palestijnse ervaring onder bezetting. Door het perspectief van de kip verkent de roman thema's als onderdrukking, verzet en identiteit. Het is een aangrijpende en toegankelijke manier om je te verdiepen in de Palestijnse geschiedenis en het collectieve trauma.

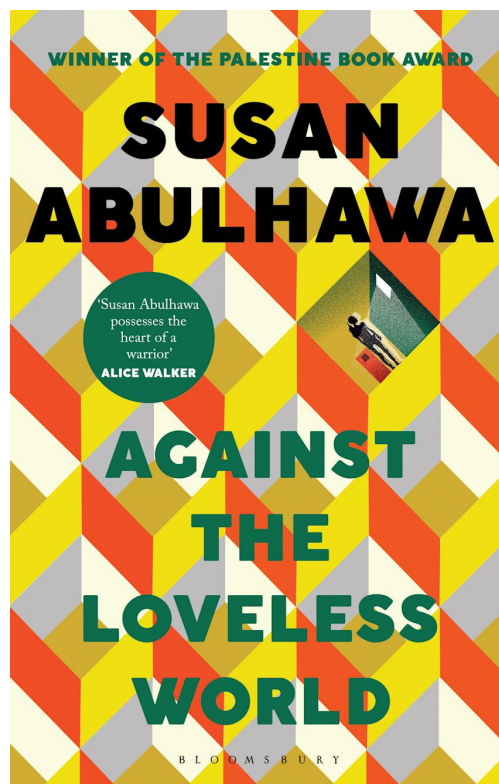

Susan Abulhawa

Against the Loveless World

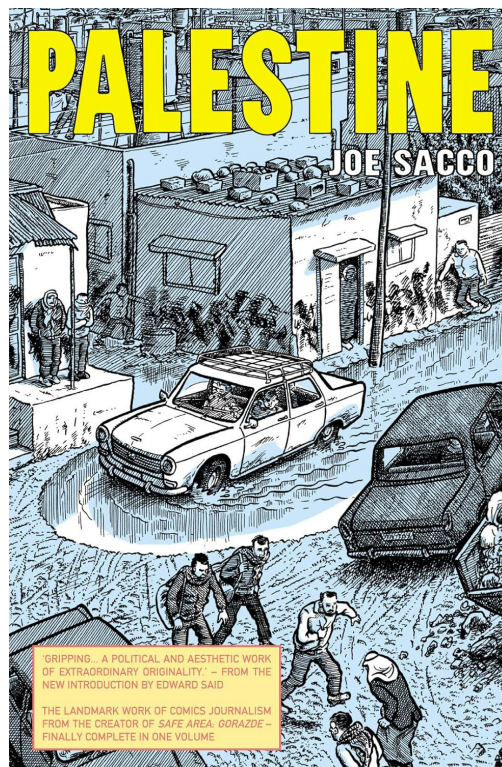
Bloomsbury, 2021

Deze roman volgt Nahr, een Palestijnse vrouw wier leven wordt gevormd door ballingschap en verzet. Van Koeweit tot Jordanië en uiteindelijk de bezette Palestijnse gebieden, is Nahr's verhaal er een van persoonlijke en politieke strijd. De roman is zowel intiem als politiek geladen en biedt een krachtige kritiek op bezetting en ontheemding door de lens van een moedig en compromisloos hoofdpersonage.

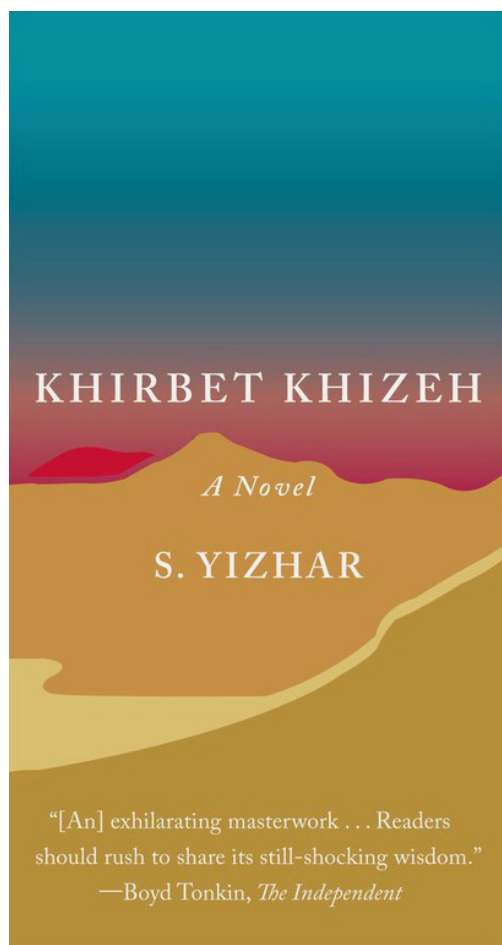
Joe Sacco
Palestine
 Cape, 2003

Palestina is een baanbrekende grafische roman die reportages uit de eerste hand combineert met stripverhalen om de realiteit van het leven in de bezette gebieden te documenteren. De Maltese journalist Joe Sacco, die tijdens de Eerste Intifada begin jaren negentig een paar maanden in de Palestijnse gebieden verbleef, speelt de hoofdrol in zijn verhaal. Sacco's illustraties brengen de stemmen en strijd van gewone Palestijnen tot leven, waardoor het een meeslepend en visueel aantrekkelijk beeldverslag is.

S. Yizhar
Khirbet Khizeh
 Granta Books, 2011

Deze introspectieve roman is geschreven vanuit het standpunt van een Israëliische soldaat die deelnam aan de verdrijving van Palestijnse burgers uit hun dorpen in 1948. Wat het boek bijzonder maakt, is de innerlijke dialoog van de hoofdpersoon: hij reflecteert over de morele consequenties van zijn handelingen en herkent gelijkenissen met het Joodse leed. Het boek biedt een zeldzame, eerlijke kritiek op de beginjaren van de Israëliische staat.

Enkele leestips voor verdere verdieping

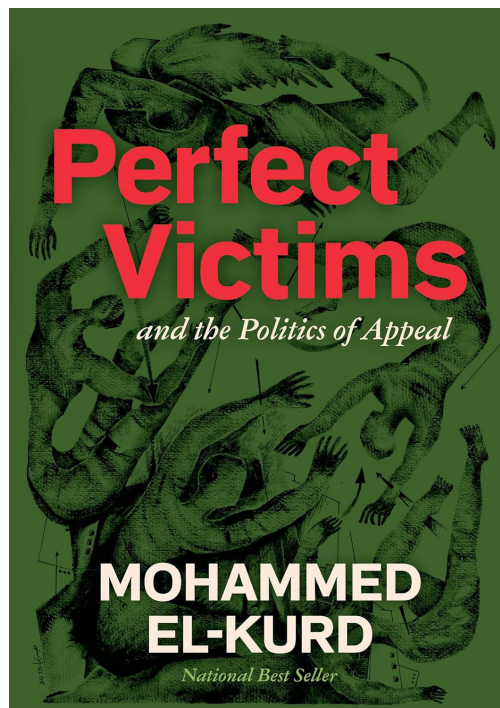
Non-fictie

Mohammed El-Kurd

Perfect Victims: And the Politics of Appeal

Haymarket, 2025

Dit boek doet een kritisch onderzoek naar de manier waarop Palestijns lijden wordt gekaderd in het westerse discours. El-Kurd analyseert hoe media, beleidsmakers en mensenrechtenorganisaties vaak dicteren welke Palestijnse stemmen geloofwaardig worden geacht of het verdienen om te worden gesteund. De auteur bekritiseert de manier waarop Palestijnen zich moeten conformeren aan een specifieke, hegemonische framing over slachtofferschap om internationale sympathie te winnen.

Rashid Khalidi

De honderdjarige oorlog tegen Palestina

De Bezige Bij, 2023

Dit boek kadert het Israëliisch-Palestijnse conflict als een eeuwenlange koloniale oorlog tegen het Palestijnse volk. Via de analyse van zes sleutelmomenten beschrijft Khalidi de totstandkoming van het zionistische project, de oprichting van Israël, de ontheemding de inheemse Palestijnse bevolking, de Israëliische bezetting van de Palestijnse gebieden en het onmogelijke vredesproces. Met behulp van zowel persoonlijke familieverhalen als archiefonderzoek brengt Khalidi een vertelling die gangbare westerse perspectieven uitdaagt.

Nathan Thrall***Een dag uit het leven van Abed Salama***

Cossee, 2025

Amerikaans journalist en analist Nathan Thrall vertrekt vanuit een tragisch busongeluk uit 2012 waarbij een Palestijnse schoolbus bij Jeruzalem tegen vrachtwagen botst. Hierbij komen zes kleuters en een lerares om het leven. Abed, de vader van het vijfjarige slachtoffer Milad, probeert zijn zoon te vinden maar wordt geblokkeerd door de Muur, Israëlische soldaten, controleposten bureaucratische belemmeringen. Tijdens zijn zoektocht ontvouwt zich de menselijke tragedie van het verlies van een kind en het onrecht van de bezetting.

